

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА

ЛАЮК МИРОСЛАВ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 821.161.2.09:801.661.73"1980/1990"

**"КАРПАТСЬКИЙ ТЕКСТ"
У ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ ГЕРАСИМ'ЮКА**

10.01.01 – українська література

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі літературознавства Національного університету «Києво-Могилянська академія», Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
КІСЕЛЬОВА Людмила Олександрівна,
Національний університет "Києво-Могилянська академія", доцент кафедри літературознавства.

Офіційні опоненти: -доктор філологічних наук, професор
ТАРНАШИНСЬКА Людмила Броніславівна,
Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України,
провідний науковий співробітник відділу української літератури ХХ століття та сучасного літературного процесу;

-кандидат філологічних наук, доцент
ЛЕБЕДИНЦЕВА Наталія Михайлівна,
Інститут філології Чорноморського національного університету імені Петра Могили,
доцент кафедри української філології, теорії та історії літератури

Захист відбудеться "____" травня 2018 р. о _____ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.178.01 в Інституті літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України (01001, м. Київ, вул. М. Грушевського, 4).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України (01001, м. Київ, вул. М. Грушевського, 4).

Автореферат розісланий "____" квітня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.М. Нога

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

В українській літературній дедалі відчутнішою стає присутність "карпатського тексту" – складної семіотичної єдності, що є комплексом взаємопов'язаних структур (образних, мотивних, концептуальних, часопросторових тощо) із виразними міфологічними ознаками. Найбільш яскраво це явище постало в творах поета Василя Герасим'юка (1956 р. н.), який послідовно – від першої книжки ("Смереки", 1982 р.) і до сучасних видань ("Анно афини", 2016 р.) – прописує "карпатський текст".

Актуальність дослідження. Вивчення "карпатського тексту" Василя Герасим'юка (його інваріантом є "гуцульський текст") – ще не ставало темою окремого дослідження. Натомість структура та семантика цього тексту, його базові коди потребують детального вивчення – адже національна культура бере за основу сукупність усіх "локальних текстів", а творчість Василя Герасим'юка повновидо репрезентує одне з найяскравіших і найповніше представлених в українській літературі останнього часу явищ такого типу. Беручи цей "локальний текст" за основу власного творчого доробку, автор осмислює його в загальноукраїнському контексті.

Літературознавці неодноразово зазначали важливість карпатського тематичного пласту в творчості Василя Герасим'юка, та й сам автор повсюдно на цьому акцентує: "Космацький узір" є не лише назвою книжки, а й метафорою Герасим'юкового художнього мислення; називаючи "Гуцульщину" своїм "виражальним засобом", поет визначає два періоди власної творчості через назви провідних видів гуцульського мистецтва – "кахлі" та "суха різьба". Частина робіт, присвячених поезії Василя Герасим'юка, стосується дослідження ритуально-міфологічної парадигми його творчості (цю проблему вивчали І. Борисюк, В. Копиця, Л. Кісельова, В. Моренець, К. Москалець, В. Неборак); І. Дзюба доводить, що Карпати стають для поета втіленням етичних та естетичних максим, тож етнографічні мотиви набувають загальнолюдського значення; А. Дністровий звертає увагу на специфіку концепту пам'яті у тексті Василя Герасим'юка; Дз. Матіяш досліджує проблему аксіологічного вибору в його поезії.

На часі комплексне дослідження "карпатського тексту" Василя Герасим'юка. При цьому важливого значення набувають висвітлення проблеми ідентичності, питання культурної пам'яті та регіональних особливостей конкретної літературної творчості, що також зумовлює актуальність дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано на кафедрі літературознавства Національного університету "Києво-Могилянська академія". Тема дисертації узгоджується з комплексною науковою темою кафедри в рамках виконання наукового проекту "Література та ідеологія в українській гуманітарній думці ХХ–ХХІ століть" (реєстраційний номер в УкрІНТЕІ: 0115U000388). Тема дисертації затверджена бюро Наукової ради НАН України з проблем "Класична спадщина та сучасна художня література" Інституту літератури імені Тараса Шевченка (протокол № 2 від 15 грудня 2016 р.).

Мета дисертаційного дослідження полягає у комплексному аналізі генези, специфіки і телеології "карпатського тексту" в творчості Василя Герасим'юка.

Завдання, сформульовані відповідно до поставленої мети:

- 1) окреслити поле сучасних тлумачень поняття "текст" та напрями його дослідження, дослідити етапи формування та розвитку "карпатського тексту";
- 2) визначити загальні характеристики та специфічні риси структури, семантики й символіки "карпатського тексту" Василя Герасим'юка;
- 3) здійснити концептуальний аналіз "карпатського тексту" поета;
- 4) виявити його функціональний та інтертекстуальний зв'язки із загальноукраїнським культурним "текстом".

Об'єктом дослідження є поетичні твори Василя Герасим'юка, представлені в усіх його книжках: "Смереки" (1982), "Потоки" (1986), "Космацький узір" (1989), "Діти трепети" (1991), "Осінні пси Карпат" (1999), "Серпень за старим стилем" (2000), "Поет у повітрі" (2002), "Була така земля" (2003), "Папороть" (2006), "Смертні в музиці" (2007), "Кров і легіт" (2012), "Anno афини" (2016).

Предмет дослідження – "карпатський текст" Василя Герасим'юка як художня цілісність.

Теоретико-методологічну базу роботи складають: семіотична концепція тексту (Р. Барт, Ю. Лотман, В. Топоров); діалогічна концепція М. Бахтіна та окремі аспекти поетики інтертекстуальності (Р. Барт, Ю. Крістева, П. Тороп, У. Еко); принципи герменевтичної інтерпретації літературного твору (Г.-Г. Гадамер); розробки в царині теорії міфу та ритуально-міфологічного аналізу текстів (Я. Голосовкер, М. Євзлін, М. Еліаде, А. Лосєв, Є. Мелетинський, Н. Фрай, Т. Цив'ян); методологія аналізу "міського тексту", розроблена В. Топоровим; феноменологічні дослідження "локальних текстів" (В. Абашев, Ф. Баріш, М. Ковалевські, С. Фут); теоретичний та прикладний аналіз концепту й культурної концептосфери в працях А. Вежбицької, Ф. Гваттарі, Ж. Дельоза, В. Маслової, С. Неретіної, Ю. Степанова; культурно-антропологічні дослідження "нарративів пам'яті" та "локусів символічного смислоутворення" (А. Ассман, Я. Ассман, Б. Андерсон, Г. Бгабга, П. Нора), а також дослідження творчості поетів-вісімдесятників у контексті літературного процесу (В. Моренець) та аналіз специфіки їхнього художнього мислення (І. Борисюк, Л. Кісельова).

Методика дослідження. Роботу виконано на основі комплексного системного підходу з використанням герменевтичного, порівняльно-типологічного, структурно-функціонального методів та застосуванням ритуально-міфологічного, інтертекстуального, лінгвістичного й концептологічного аналізу текстів.

Наукова новизна дисертації. У роботі вперше комплексно досліджено "карпатський текст" у творчості Василя Герасим'юка, доведено його цілісність, визначено контексти розуміння, зв'язки з культурною традицією та міру самотності цього тексту. Також виявлено його передісторію – означено етапи постання "карпатського тексту" в українській літературі.

Уперше здійснено концептуальний аналіз поезії Герасим'юка в контексті дослідження семіосфери "карпатського тексту" поета.

Практичне значення дослідження. Новий аспект дослідження поезії Герасим'юка та підходи до вивчення "карпатського тексту" в українській літературі запропоновані дисертантом. Це дозволяє, по-перше, осмислити творчість поета в контексті української культурної традиції; по-друге, обґрунтувати необхідність сприйняття і тлумачення всього корпусу поетичних текстів Герасим'юка як складної системної цілісності (що необхідно враховувати при виданні та коментуванні його творів). Результати представленого в дисертації теоретичного та практичного аналізу можуть бути використані дослідниками "локальних текстів" української літератури та культурної семіосфери в цілому, сприятимуть осмисленню ритуально-міфологічних інтенцій художнього тексту та архітектоніки естетичного дискурсу.

Особистий внесок здобувача. У дисертації узагальнено самостійні наукові здобутки дисертанта, які відображають його наукову позицію. Основні ідеї оприлюднені в низці наукових статей без участі співавторів.

Апробація результатів дисертації Дисертацію обговорено на засіданні кафедри літературознавства Національного університету «Києво-Могилянська академія» (протокол № 10 від 1 грудня 2017 р.). Основні положення та результати дослідження оприлюднено у формі доповідей та повідомлень на конференціях: II Всеукраїнська науково-практична конференція студентів і молодих науковців "Україністика: нові імена в науці" (Горлівка, 29 вересня 2009 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Гуцульський феномен: мистецтво жити і творити» (Косів, 27 серпня 2011 р.); Заключна конференція наукового проекту «Проблема культурної ідентичності в літературно-філософському дискурсі ХІХ–ХХІ ст.» (Київ, 21 листопада 2014 р.); Щорічних літературознавчих конференціях у межах Днів науки НаУКМА (Київ, 2–3 лютого 2016 і 2017 рр.); XIV Міжнародна конференція молодих учених (Київ, 14–16 червня 2017 р.)

Публікації. За темою дослідження опубліковано 12 статей, із яких 4 – у фахових наукових виданнях за переліком МОН України, 1 – у закордонному збірнику та 7 додаткових публікацій.

Структура та обсяг роботи зумовлені метою і завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаної літератури. Загальний обсяг роботи складає 209 сторінок, з яких – 177 сторінок основного тексту і 18 – списку використаної літератури з 214 позицій.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **ВСТУПІ** окреслено актуальність обраної теми, сформульовано мету і завдання дисертації, її об'єкт і предмет, окреслено теоретико-методологічну базу та методіку дослідження, сформульовано наукову новизну роботи і її практичне значення, а також особистий внесок здобувача, наведено інформацію про зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, апробацію результатів, структуру і обсяг.

У **першому розділі "ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ"** розкривається проблема визначення природи тексту, його семантики та структури, створення категоріального апарату дослідження параметрів

текстуальності. Розділ складається з трьох підрозділів, перший з яких – **1.1. «Текст» як об'єкт вивчення: термінологічне поле, критерії визначення базових категорій, напрями дослідження** – має два пункти: **1.1.1. "Розвиток уявлень про текст"** та **"1.1.2. Теоретична та методологічна проблематика текстового аналізу"**. Тут ідеться про те, що більшість дефініцій тексту ґрунтується на розумінні його як певної зв'язності, що представляє упорядкований ряд знаків; це семіотичний простір, орієнтований на те, щоби бути зрозумілим для реципієнта (певне повідомлення).

Уявлення про обов'язкову матеріальну зафіксованість тексту були переглянуті в II половині XX століття, коли текст почали сприймати не як певний стабільний об'єкт, а як рухому систему з позасистемними значеннями (за Ю. Лотманом). Постструктуралісти, вважаючи текст породженням не людського досвіду, а самої мови, розширили його дискурсивне поле (згідно з Ж. Дерріда, структура знаків передбачає набір нестабільних означників). Діалогічна природа тексту зумовлює явище інтертекстуальності, що досліджується у різних площинах (і як іманентна властивість будь-якого тексту, і як авторський "прийом"). Розроблена Юлією Крістєвою теорія параграматизму дозволяє простежити процес "самодеструкції письма" (власне, рух від "фенотексту" до "генотексту" як передумови текстуальності).

Термінологічне поле "тексту" дедалі розширюється: герменевтичне його тлумачення як "дійсності, орієнтованої на розуміння", проковує увагу до культурно-історичних, географічних, біологічних реалій як певних "текстів". Складність аналізу "карпатського тексту" Герасим'юка полягає в тому, що він є багатошаровим, динамічним і параграматичним, здатним постійно породжувати нові смисли. Множинне входження типологічно різних "текстів" створює стійку міфопоетичну ауру поетового "карпатського тексту" (за Ф. де Соссюром, саме параграма є моделлю, що дозволяє описати вироблення текстом власного мовлення).

У другому підрозділі **1.2. "Семіотика «локального тексту»: місто як «текст» та регіональні «тексти»"** наголошується, що кожна національна культура формується на основі множини "локальних текстів", будь-яке місце проживання має власні характеристики, що формують певні психофізіологічні константи сприйняття, які визначають ментальність людини. В основі дослідження "локальних текстів" – методологія, розроблена для "міського тексту" Володимиром Топоровим: у конкретному тексті визначають "ядро" (тобто головні мотиви, сюжети й образи, з описом реалізації цих елементів); після упорядкування й аналізу окремих структур виявляють схожості й відмінності, певні закономірності постання та розвитку "міського тексту". Така методологія придатна для дослідження інших локальних текстів. Однак для визначення структурно-динамічних і функціональних особливостей густо міфологізованого "карпатського тексту" необхідний комплексний системний аналіз із застосуванням ритуально-міфологічного підходу; доцільним є використання компаративістичного, герменевтичного і структурно-функціонального методів.

Серед пріоритетів дослідження є, зокрема, телеологічний аспект тексту (зумовлений його архаїчною функцією "міфоініціації") та відповідні рецептивні

стратегії, переосмислені в контексті естетичного праксису ("архітектоніки естетичного дискурсу"). З цим пов'язана проблема цілісності та інтенціональності тексту, його експліцитних та імпліцитних зв'язків з міфом як універсальним "прототекстом". Позаяк міфологізм є ключовою ознакою художнього мислення Василя Герасим'юка, "міфоініціація", яку здійснює його "карпатський текст", потребує чіткого визначення часопросторових ознак, інваріантних міфологічних структур та системи символів.

Так само визначальним є дослідження комунікативного аспекту, адже "дискурс" – одна з текстових детермінант – у широкому розумінні означає "комунікативне буття". Юрій Лотман зазначив, що семіотичні можливості текстопобудови завершуються на "семантико-синтаксичному типі" XIX ст. В авангарді ж метою тексту стає не "повідомлення", а мова; стратегією побудови тексту тут, за Єжи Фарино, є "дешифрування" – рух до текстопороджувального стану. "Дешифрувальний" підхід релевантний і при дослідженні "карпатського тексту" Василя Герасим'юка.

Враховуємо заувагу Олександри Салій щодо специфіки аналізу "гуцульського тексту" (інваріанту тексту карпатського): на відміну від пропонованої в дослідженні міського тексту "етнічної багатшаровості", тут має бути акцентована "етнічна цілісність" ("інший" виступатиме швидше як "чужий"). Тут постає також проблема "культурної пам'яті", тобто зумовленості індивідуальної пам'яті колективною, втіленою, зокрема, у традиції та соціальних інститутах. Визначення певних "місць пам'яті" (за П'єром Нора), певних знакових локусів, навколо яких вибудовувалася і конструювалася культурна пам'ять спільноти, є необхідним для аналізу структури "карпатського тексту" Василя Герасим'юка.

У третьому підрозділі **1.3. "Карпати як «текст» у культурно-історичному становленні та розвитку"** йдеться про культурно-історичні, фольклорно-етнографічні, літературні джерела "карпатського тексту", зважаючи на культурологічну зацікавленість Карпатами ще з кінця XVIII століття, на розвиток "карпатського тексту" в українській літературі (від "Руської трійці" й Івана Франка до Тараса Мельничука й Василя Портяка). Це дозволяє також заторкнути важливі теоретичні та практичні аспекти дослідження естетичного праксису, міфологізму в художній літературі, поезики у її зв'язках з національною традицією.

Гетерогенні "тексти" реальності (певні знакові географічні локуси, культурно-історичні, етнографічно-побутові "тексти") у взаємодії з фольклорними та літературними інтекстами здатні органічно входити до авторського "карпатського тексту", створюючи художню цілісність, завдяки властивим міфопоетичному художньому мисленню архетипним структурам уяви – часопросторовим та мотивно-образним. Роботу цих структур досліджено у другому розділі – **"СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА Й СИМВОЛІКА "КАРПАТСЬКОГО ТЕКСТУ" ВАСИЛЯ ГЕРАСИМ'ЮКА: ЗАГАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ"**.

Підрозділ **2.1. "Часопросторові структури"** складається з трьох пунктів: **2.1.1. "Модель історії. (Історія роду як вісь світоустрою)", 2.1.2. "Локуси символічного смислоутворення" і 2.1.3. "Карпатська та українська географія й історія: опозиції та контамінації"**. Означення часових вимірів тексту стосуються

передусім вибудовування поетом такої моделі історії, де "родова пам'ять" постає певною віссю світоусторою, тобто всі події світової, державної чи регіональної історії промислені через стосунок до неї поетового роду. Віддзеркалені історичні події стосуються середини ХХ століття, коли в Карпати приходять ті, хто змінює споконвічний устрій: радянські окупанти, які винищують "найкращих", вивозять їх з рідної землі, деморалізують місцевих – тих, хто самим устроєм життя утверджував константи "карпатського тексту". Культурологічні, соціальні й аксіологічні роздуми Герасим'юка стосуються колізій, які постають на тлі цих тем. Саме тому "сучасність" в межах "карпатського тексту" менше цікавить поета, який мислить розгортання своєї "землі" або у минулому (від княжого періоду й умовного початку заселення Карпат – до знищення карпатського устрою "чужими" у середині ХХ століття), або у позачасі (чи невизначеному майбутньому). Часові пласти часто зміщуються, контамінуються, а їхня впорядкованість забезпечується образною та ідейною цілісністю поезій (наприклад, в одному хронотопі зустрічаються опришки ХVIII ст. і родич-повстанець ХХ ст., що дозволяє поетові утвердити ідею опору "свого" "чужому", боротьби "добра" проти "зла" – незалежно від місця й часу). Що ж стосується історії роду, то основні її етапи пов'язані з боротьбою у лавах повстанців, виживанням чи винищенням карпатців; а давніше – з часами опришків, коли відбувалася боротьба проти інших окупантів. Основним матеріалом до "історієписання" постають спогади, легенди й міфи родини та спільноти; до того ж часто детально названі імена, дати, обставини дії, що створює враження певної документальності поезики.

Історичний вимір тексту зумовлює детальне означування специфічного простору; основна увага зосереджена на локусах, які постають символічними центрами приватної карти світу, і саме відносно цих локусів відбувається символічне смислотворення. Просторові категорії чітко ієрархізовані, топоніміка "карпатського тексту" (Ворохта, Косів, Космач, Мончели, Прокурава, Рушір, Ясіня тощо) не лише точно відтворюється, а й супроводжується перифрастичними означеннями (наприклад, "українські Атени" (Криворівня), "гуцульський Париж" (Рахів), "бандерівська столиця" (Космач)). Сумна історична рефлексія поета щодо цих "особливих означень" пояснюється тим, що гуцульських "столиць" усе більше, тоді як "гуцулів нема". Лише їхні сліди на гірських стежках ведуть до верхів, де вже тільки "небо і смерть", – "а гуцули – далі". Так увиразнюється сакральний статус гори як небесного локуса, найвищої сфери буття (схоже до Олімпа). Тож насамперед у просторі Карпат важлива символіка гори, безіменних потоків і лісів. Зважаючи на визначені ще у перших трьох книжках ("Смереки", "Потоки", "Космацький узір") просторові константи тексту, ієрархічним центром постають локуси "Космач" і "Грегіт". Рідне село Прокурава є присілком Космача, тому вони мисляться як єдине ціле, що дозволяє Герасим'юку накладати історію власного роду на карпатську історію, адже саме з Космачем пов'язані найважливіші сторінки боротьби опришків і упівців. Грегіт (гора, яку поет бачить з вікна свого дому) постає священним місцем, де відбувається контакт із трансцендентним.

У часопросторі "карпатського тексту" взаємодіють персонажі минулого та сучасності; люди та речі постають водночас у реальній та міфопоетичній

перспективах. Це зумовлює багатоплановість аналізу взаємозв'язків між людиною й середовищем її існування. У другому підрозділі послідовно проаналізовані: **2.2. "Людина – природа – побут: взаємодія образних структур"**, тут визначені: **2.2.1. "Речі й промисли"**; **2.2.2. "Обрядовість"**; **2.2.3. "Тваринний і рослинний світ"** та **2.2.4. "Персонажність"**. Спостерігаємо певну каталогізацію й детальне прописування побуту: від господарських явищ до специфічних назв предметів. Поет зображує процеси лісозаготівлі, збирання ягід, виготовлення бринзи тощо; дрібні етнографічні подробиці зумовлюють конкретизацію "карпатського тексту"; виникає відчуття "зримості" образного світу. Побутове життя тісно пов'язане з обрядовістю: Герасим'юк детально описує конкретні ритуали, які здійснюються в господарстві й допомагають виживанню спільноти; так само ретельно відтворює основні події сімейної обрядовості (хрестини, весілля, похорон) і календарних свят (Різдво, Великдень, Спаса, Благовіщення тощо). При цьому, як правило, відкривається глибинна історична ретроспектива: дії, що стали звичними та втратили первісне ритуальне значення, відновлюють сакральний зміст. Герасим'юк найчастіше не говорить про це напряду – лише натякає (як-от у вірші "Остання коляда букові"); текст рясніє загадками, і численні смислові лакуни засвідчують його міфологічну двоїстість: лише імпліцитний, прихований рівень містить відповіді на запитання. На цьому рівні триває життя архаїчної традиції, контамінованої з новими формами буття; забезпечується єдність міфологічної субстанції.

У обрядових і ритуальних практиках, у натуральному господарстві й організації побуту часто використовуються тварини й рослини, які в "карпатському тексті" можуть виконувати роль пейзажних елементів, етнографічних деталей чи "магічних помічників". У реальному просторі лісу з буками й смереками, вовками й оленями, полонинами з вівцями відбуваються магічні ритуали з мандрагорою та жертвопринесенням агнця. Поетові важливо виділити насамперед символічне й міфологічне значення представників флори й фауни; наприклад, центральне місце в рослинному коді його творчості посідають папороть (яка проковує людину на небезпечні контакти з трансцендентним), трепета ("дерево зради") й смерека (модель Світового Дерева). Поряд з цим, поет звертає увагу на девальвацію в сучасному світі символічних значень, профанацію ритуалу, десакралізацію ритуальних предметів ("суха різьба" перетворюється на "сувеніри"). Такий стан світу фіксує в текстах Герасим'юка "юродивий" – один з останніх представників автентичних карпатців, який дорікає землякам у відмові від власної карпатської ідентичності. Персонажний ряд доповнюють родичі й земляки поета, які живуть своїм буденним життям, виконують звичні щоденні обов'язки, але також борються з окупантами різних часів. До символічних "предків" поет долучає опришків, серед яких найчастіше згадується Довбуш – "король Карпат". Будь-яке побутописання у віршах Герасим'юка обов'язково виходить на рівень узагальнень – філософських, культурологічних, аксіологічних.

Третій підрозділ – **2.3. "Ритуально-міфологічні структури"** має два пункти: **2.3.1. "Засоби ритуалізації тексту"** і **2.3.2. "Опозиція «свій» // «чужий»"**. Структурування "карпатського тексту" відбувається на основі ритуально-міфологічних парадигм. Оскільки метою ритуалу є стабілізація світу, то моделі

поетової поведінки щодо тексту передбачають відповідне використання ритуальних стратегій (окреслення "кола" та визначення "центру", анаграмування, циклізація, повтори тощо). Світ поета чітко ієрархізований, у нім наявні центр, вертикаль та "коло" ритуальних перетворень. При цьому традиційна система "верх" / "низ" у Герасим'юка має важливе уточнення: "низовий" локус (барак чи криївка) не постає антитетичним до Греготу – навпаки: ці місця проживання й сховку вивезених і підпільників стають місцями здійснення найсакральніших актів; тут відбувається демонстрація людяності й жертвності. Аксиологічний "низ" – це простір "чужих". У випадку Герасим'юка "чужими" постають окупанти, туристи та місцеві мешканці, які втратили карпатську ідентичність, – тобто ті, хто стає інструментом хаосу, хто руйнує та стереотипізує "карпатськість". З ними "діалог" не передбачений – тільки боротьба. Така ритуалізація "карпатського тексту" має на меті протистояння "чужому", тому опозиція "свої" // "чужі" простежується на різних текстових рівнях.

"Своїми" тут постають також ті, хто спричинився до виникнення в літературі "карпатського тексту". Їхні постаті сприяють ритуалізації "карпатського тексту"; деколи стають утіленням музики як світотворчого начала та співтворцями авторського "серпневого міфу" (див. 3.7.1: "Серпень за старим стилем"). Загалом, інтертекстуальність "карпатського тексту" употужнює його імпліцитний шар, забезпечуючи водночас і цілісність, і відкритість. Наступний підрозділ – **2.4. "Інтертекстуальні реляції «карпатського тексту»"** – складається з 4 пунктів: **2.4.1. "Передісторія "карпатського тексту" Герасим'юка. Фольклорно-міфологічні інтексти. Біблія"**, **2.4.2. "Сучасники"**, **2.4.3. "Інтермедіальність"**, **2.4.4. "Автоінтертекстуальність"**. Серед попередників Герасим'юк залучає до "своїх", наприклад, "Руську трійцю" та Івана Франка, які не лише збирали фольклор та писали твори на карпатську тему, але, що найголовніше, – вписали карпатський дискурс в загальноукраїнський. Постаті Марка Черемшини і Василя Стефаника є знаковими в контексті карпатської теми, бо вони окреслили той тип людини, яка представлена і в тексті Герасим'юка. Творчість Богдана Ігоря Антонича важлива як модель творення "лемківського тексту"; Шевченко ж постає як творець національного історіософського міфу, у який Герасим'юк послідовно вписує "карпатські" елементи. Серед сучасників Василь Герасим'юк залучає до простору "своїх" коло друзів-поетів, які разом з ним стають поколінням "вісімдесятників", чия творчість була опозиційною тодішній ідеології й поетиці. Так, з Ігорем Римаруком Василя Герасим'юка багато в чому об'єднує скептичне ставлення до "сучасності", трагічне й переапокаліптичне бачення світу. Серед письменників-земляків Герасим'юк присвячує вірші Василеві Портяку і Тарасові Мельничуку, з якими його споріднюють карпатська і повстанська тематика та близькість естетики. Крім літератури, поет звертається до інших видів мистецтва, серед яких кіно, де найважливішою стрічкою є "Тіні забутих предків", які представили Карпати на світовому рівні та зробили їх символом автентичності, українськості у 60-х. Герасим'юк часто використовує кінематографічні прийоми, цитує кінокласику, а українське "поетичне кіно" і найяскравішого його представника Івана Миколайчука робить символами автентичності у мистецтві та пов'язує з "музикою" "карпатського тексту" (так само, як і знаменитого Могура – скрипаля Василя Грималюка, який

озвучував "Тіні забутих предків"). Цитуючи свої власні твори, Герасим'юк використовує прямі цитати, алюзії, дзеркальні мотиви та навіть цілі повторювані формули, які відсилають до його попередніх книжок. Це служить утвердженню поетикальної цілісності, якою визначаються структура, семантика та символіка "карпатського тексту". Особливу роль відіграють фольклорні та біблійні інтексти: поет демонструє глибоке знання усної народної творчості та релігійних текстів, водночас загострює діалогізм, контамінує і трансформує звичні сенси, переводить сакральні значення у площину живого культурного буття народу (і поета – як його невідокремної частки).

Третій розділ – "КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ «КАРПАТСЬКОГО ТЕКСТУ»". У першому підрозділі **3.1. "Концептуальний вимір тексту, поняття концептосфери"** йдеться про те, що текстуальний аналіз дозволяє вирізнити концепти Василя Герасим'юка, які є визначальними для розвитку його образної думки. Оскільки вони генерують асоціативний процес смислотворення, то завдяки дослідженню основних концептів, їхньої генези та структури буде означена концептосфера творчості поета (тож і "карпатського тексту") у її зв'язках з національною концептосферою. Основні теми творчості поета, який змінює попередні уявлення про речі та ідеї задля нового авторського міфотворення, співвідносяться з цими концептуальними константами.

У другому підрозділі **3.2. "Базові концепти "карпатського тексту" Василя Герасим'юка"** розглянуто такі одиниці: **3.2.1. "Земля", 3.2.2. "Поет", стихії та "Слово", 3.2.3. "Музика", 3.2.4. "Молода", 3.2.5. "Гуцули" і "танець", 3.2.6. "Суха різьба" і "кахлі", 3.2.7. "Серпень за старим стилем".** Базовим концептом є "земля"; окресленню її хронотопних меж Василь Герасим'юк присвячує велику частину текстів. "Земля" як просторовий вимір "карпатського тексту" осмислюється насамперед через її значення для спільноти. Назва вибраного "Була така земля" вказує на те, що в сучасному світі поетової "землі" як унікального простору не існує, бо "земля" – це не тільки географічний вимір, це так само сукупність культурних практик її мешканців, аксіологія, утверджена поколіннями карпатських родів. У середині ХХ століття, коли Карпатську цілісність руйнує "чужий", "земля" перестає існувати у попередніх координатах. "Сучасність" пам'ятає про землю через певні "спалахи" спогадів; окремі деталі та фрагменти свідчать про "вже-відсутність" землі як цілісності.

У "відсутній географії" в межах Герасим'юкового міфу змінюються географічні й метафізичні межі "землі": її матеріальність стає неважливою ("це не земля ... це ідея"); далі – поет порівнює її з димом, а вкінці – переносить у повітря. Саме тому на межі землі й неба, на самім верху гори Грегит, поет каже, що "гуцули" (діти цієї "землі") – далі, тобто в повітрі. Про це свідчить і хронологія поетових книжок: прописуючи "земні" координати карпатського простору перших книжках "Смереки" (1982), "Потоки" (1986), "Космацький узір" (1989), "Діти трепети" (1992), Герасим'юк переносить цей світ у минуле книжкою вибраного "Була така земля" (2003); а в збірці з новими віршами за рік до того означає новий простір буття – "Поет у повітрі" (2002). Те, що "земля" Василя Герасим'юка виходить за межі географії й темпоральності та осмислюється через стихію повітря, вказує на вихід з

хаосу та початок нової космогонії; але для світотворення необхідне "слово", яке належить "поетові".

Концепт "поет" у Василя Герасим'юка представлений в іпостасній єдності чотирьох інших концептів: "крука", "сови", "пса" і "змії", котрі є символами чотирьох стихій. До міфологічних контекстів розуміння доєднуються значення стихій як випробувань, що їх повинен пройти "поет" задля ініціації; а також символіка тварин, якими означається поетова сутність. Вірші "Змія", "Сова", "Пес" і "Крук" входять до книжки "Поет у повітрі" й розміщені рівновіддалено, утворюючи своєрідний квадрат; а центральний образ "поета в повітрі" обрамлює книжку, створюючи образ кола, що наштовхує на аналогію з ритуалом налагодження космосистеми (тобто сама структура книжки відтворює ритуальне дійство). Поет проходить випробування стихіями; причому усі "маски" тварин розкривають його амбівалентну природу. "Слово" ж постає новою стихією, яка керує всіма попередніми. Що ж до концепту "землі", яка перемістилася в "повітря", то вона стає "твердою"; мотив "твердого повітря" спровокований з'явою поета, який "словом" створив цей новий простір. У такий спосіб "карпатський текст" розкриває свою телеологію: всотуючи минуле, віддзеркалюючи передапокаліптичну сучасність, цей текст розмикається у майбутнє – до "нового неба" й "нової землі".

Ще більшу онтологічну потугу, ніж слово, має у Герасим'юка "музика". Це пов'язано з тим, що, коли слово втрачає свою світотворчу силу, воно повертається до музики: більшість міфологічних систем визначають початок світотворення зі звуку, а це означає, що музика передує слову. "Музика" постає провідником між світами матеріальним і метафізичним. "Карпатський текст", що є основою поетичного світу Василя Герасим'юка, має за першооснову музику. Амбівалентні значення цього концепту (космогонічне й есхатологічне, прекрасне і страшне, рятівне та згубне) у Герасим'юка поширюється на образ "музиканта".

Тісно пов'язаним з "музикою" та "землею" є концепт "Молода". З усіх обрядових карпатських практик найістотнішими у творчості Герасим'юка є деталі весільного обряду. Одним з найяскравіших тут є опис ритуалу, коли "Молода цілує всіх": наречена, яка ходить від хати до хати й цілує кожного члена спільноти, позначає цим підготовку до переродження світу (її весілля – це знак початку нового життя). Містерія "Єзавель" обрамлена образом Молодої, яка контамінується з кількома іншими образами, серед них – постаті Богородиці та простих карпатських жінок (які виконують свою місію, не зважаючи на складність життя), а також суперечливий образ старозавітної цариці Єзавелі. Розтерзана біблійна Єзавель перестає бути кривавою царицею, а стає оборонницею своєї ідентичності (що проектується на мотив Орфея, пошматованого менадами: як Орфей спускається в підземне царство Аїда за Еврідікою, так і поет у Герасим'юковій містерії бачить у карпатській церкві дівчину, яка є знаком "переображення" світу). Поет мав би її вивести, але втрачає "молоду", а сам розривається означеними раніше чотирма стихіями. Що ж до смерті Єзавелі, то це, ймовірно, натяк на ритуальну практику, коли в кульмінації ритуалу відбувається розривання тіла жертви задля нового народження світу.

Концепти "гуцули" й "танець" для Василя Герасим'юка важливі насамперед тому, що саме через них і формується коло "своїх", тобто тієї спільноти, яка населяє "землю". Для поета, який сказав: "гуцульським стилем навіть днина моя погана в мене вткана", – цей концепт передбачає насамперед осмислення себе в контексті власного роду та спільноти. Описуючи побут гуцулів і здійснювані ними ритуали, переповідаючи легенди й факти, Герасим'юк мислить "гуцулів" як основу для формування ідеальної спільноти. У вірші "Ахіллесова п'ята" він розповідає про таємні знання гуцула ("забобони", які неодмінно справджуються), його гармонійне співжиття з природою; порівнює карпатського легіня з грецьким героєм Ахіллом. Так поет універсалізує міф про свою спільноту, яка стає прообразом народу, що постане в оновленому світі. Концепт "танець" передає циклічне розуміння часу гуцулами та засвідчує міцність колективу: кожен "мусить танцювати аркан / хоч раз" ("Чоловічий танець") – адже тільки так перевіряється, чи достойна людина бути в спільноті, чи не "розірве" вона цей танець (що особливо важливо, бо переривання ритуалу може призвести до руйнування космосистеми). Водночас "танець" у Василя Герасим'юка зберігає найархаїчніші міфологічні значення божественної дії – як світотворчої, так і руйнівної (Шива, що танцює).

Основоположними концептами, які стосуються поетичних стратегій Василя Герасим'юка, стають "суха різьба" і "кахлі"; вони є відповідниками двох провідних видів карпатського мистецтва та, на рівні асоціацій, двох рівнів осягнення світу. "Кохлі" – це такий спосіб творчості, який передбачає свободу поетичних експериментів, деформацію предметного світу, що притаманно ранній Герасим'юковій поезії. Тоді як "суха різьба" – це вже період зрілості, відтинання зайвого й осмислення світу через "космогонічні формули" (як вказує сам автор); цей рух від "кахлі" до "сухої різьби" означає динаміку поетичного світотворення, виразне прямування від поетичного пошуку до осягнення матричних структур космосу.

"Серпень за старим стилем" – це концепт, у якому сфокусовані особиста історія Василя Герасим'юка, означене коло його друзів і текстів – усе те, з чого постає міф поета. Увиразнений центральним мотивом "холодні космацькі отави" (друга трава, що виростає на місці скошеної), "серпень за старим стилем" набуває значення певного порталу, через який можна дістатися до справжньої і не спровокованої "землі". "Серпень за старим стилем" поєднує в собі багато точкових моментів поетового світу: це місяць, у якому народжується сам поет; так само в серпні вмирає Довбуш і закінчується проект "поетичного кіно" з відходом його символу – Івана Миколайчука. Мотив "Пам'яті" пов'язує між собою "старий стиль" і "жовті отави", символічно переносячи у вічність незнищене минуле. "Карпатські отави" стають одним з головних означників "карпатського тексту", засвідчуючи кровний зв'язок поета з "текстом": на основі цього формується єдине поле значень.

У **ВИСНОВКАХ** підсумовано результати дослідження та висвітлено значення "карпатського тексту" Василя Герасим'юка – як для розуміння творчості цього поета, так і для сучасного літературного процесу.

Василь Герасим'юк, як провідний представник покоління "вісімдесятників", змінив парадигму літератури 80-х років. Усупереч соціалістичному дискурсу,

з'являється новий тип поета, який починає осмислювати дійсність через приватну до неї причетність – у тому числі, через досвід свого роду; давати оцінку спотвореним офіційною пропагандою фактам; висловлювати тільки ті судження, що пов'язані з особистим вибором. Такий жест спонукає по-новому осмислити питання авторської особистої та національної ідентичності (і, звісно, ролі в цьому аспекті ідеології). Саме це й дозволило літературі вийти з-під влади тоталітарного диктату, стати відповідною "духові часу", тобто зосередитися на актуальних етичних і естетичних викликах людства; бути здатною до формування національної тожсамості і насамперед повноцінно виражати світ поета. (Важливо зазначити, що схожий підхід до осмислення себе й своєї землі – потреба приватного, непідконтрольного ідеологічному тиску Слову, закоріненого в культурній пам'яті та питомому "локальному тексті", – збігається в часі з аналогічними підходами в найактуальнішій світовій літературі: до прикладу, з романами "Опівнічні діти" британського письменника індійського походження Салмана Рушді (1981) чи "Церемонія" американської авторки індіанського походження Леслі Мармон Сілко (1977)). Герасим'юків підхід до літератури суголосний також тезі Юлії Крістєвої про те, що "семіотичний механізм тексту" надає поетичній мові, з властивою їй "потенційною безкінечністю", революційного характеру, виявляючи інтенцію до руйнування панівного ідеологічного дискурсу. Поезія Василя Герасим'юка (а також інших "вісімдесятників" – серед яких найперше Ігор Римарук, Іван Малкович, "бубабісти") справді перевертає ідеологічний дискурс – підважуючи його чи то гротеском та іронією, чи то крайньою відвертістю і безкомпромісністю у судженнях та висловленнях неспростовної правди. Критики наголошували на особистості поета Герасим'юка, незвичності його поезики (доходило до того, що його верлібри називали невдалою прозою); водночас ця поезія вражала сучасників сміливістю й оригінальністю, чому значною мірою сприяла тематика, зосереджена передусім на Карпатах, а повстанські мотиви зробили творчість Герасим'юка безпрецедентним явищем того часу. Однак одразу ж, за старою парадигмою, виникала спокуса трактувати поезію Василя Герасим'юка через призму етнографізму й екзотичності. Проте це погано вдавалося: адже поет дуже рідко послуговується, наприклад, діалектизмами; відсутні також риси романтичного замилювання й ідеалізаторства – його творчість стверджує щось абсолютно протилежне.

Зрозуміти справжній масштаб творчості Герасим'юка та ключові особливості авторської поезики допоміг здійснений у цій роботі аналіз його "карпатського тексту", який формувався ще в перших поетичних збірках, розростався впродовж десятиліть і зрештою перетворився на цілісну семіотичну систему. "Карпатський текст" у Василя Герасим'юка постає, за І. Дзюбою, виразником його естетичних та етичних настанов усьому людству, а також стає моделлю для розгортання "всеукраїнського тексту". Карпати для поета – аксіологічна вісь і "центр світу" (схоже до Йокнапатофи важливого для Герасим'юка автора Вільяма Фолкнера); на цій основі побудована художня модель для відтворення відчуттів і прагнень людини, змушеної стверджувати й відвойовувати своє право на ідентичність. Віссю світоустрою в "карпатському тексті" стає рід Василя Герасим'юка, який пройшов бандерівські криївки й нари НКВС у Косові та бараки депортованих у Караганді.

Василь Герасим'юк остаточно пориває з будь-яким етнографізмом та рустикальністю, спрощеністю, екзотизацією. Хоча поет деталізує карпатський побут, звертається до найтонших аспектів господарювання і гастрономії, описує й відтворює найрізноманітніші ритуальні практики, – та все це служить символічному "розпросторенню" карпатського тексту, бо реальні речі й ситуації осмислюються в історичній та міфопоетичній перспективах. "Населену просторовість" свого тексту поет розробляє на основі перших трьох книжок, підтвердженням чого є "координатні" назви – "Смереки", "Потоки", "Космацький узір" ("вертикаль" і "горизонталь" міфосвіту стають водночас уособленням тяглості та мінливості часу, а "узир" означає орнаментальну поетику тексту).

Рослинний і тваринний коди Василя Герасим'юка демонструють ключову особливість його художнього мислення: природна достовірність, побутові реалії, особистісне переживання дійсно побаченого завжди стають основою складних символів, які й формують системи кодів. Такі символи поєднують міфологічні універсалії з архаїчними уявленнями, що побутують саме в карпатському регіоні; водночас фольклорні та літературні інтексти зазнають впливу реміфологізуючої рефлексії (наприклад, символіка весільної підлоги чи жіночої коси). Ключового значення набувають авторські символи розквітлої черешні, буків, карпатських оленів. Онтологічність "карпатського тексту" забезпечується розгалуженою символікою "смерек" і "потоків", яка поєднує значення часовічності, породжувальної сили та постійної загрози з боку хаосу. Означниками самого процесу творення "карпатського тексту" стають "ткання" та "телярство" – архаїчні символи божественної творчості (поетові "крокви і кросна" узгоджуються також з християнською символікою "домобудівництва"). Аксіологічні константи "карпатського тексту" – Любов, Пам'ять, Гідність, Тожсамість.

Після Герасим'юка в українській літературі писати в естетиці екзотичного замилювання "локальним текстом" стає несприйнятним. Поет найперше звертається до міфу, трактуючи й інтерпретуючи його, в тому числі, через факти власної біографії, наслідком чого є так само цілісність і щільність поезії. Наповнюючи текст міфологемами та ритуалами, Герасим'юк повертає йому роль "міфоініціації". Відтак розкривається телеологічний аспект "карпатського тексту".

У роботі доведено, що "карпатський текст" Василя Герасим'юка є поліфонічною системою; будь-який фрагментарний інтекст апелює до "семіотичного цілого", а "діалогічність" передбачає "метамовний аналіз" (авторська установка на створення таких конструкцій як "текст у тексті" чи "текст про текст" пов'язана саме з діалогічністю). Повторюваність тем і мотивів у творчості Герасим'юка, їхня наскрізність, повсюдна апеляція до попередніх текстів і анонсування наступних, "програмовість" творчості – чи не найяскравіше явище поетичної цілісності в сучасній українській літературі. Через взаємодію гетерогенних "зовнішніх текстів" (зокрема, взаємне "перекодування" природи та культури) у творчості Василя Герасим'юка відбувається "динамічне збудження" та "саморозвиток" текстових структур. "Локальний текст" при цьому взаємодіє як з "Інфратекстом", так і з інваріантними структурами авторського тексту – в такий спосіб "карпатський текст", реалізуючи транстекстуальне "архітектонічне завдання",

генерує нові смисли. (Така функція "локального тексту" сприяє збереженню центрувальної тенденції в українській літературі, незважаючи на сильні децентруючі впливи).

Помітною рисою творчості Герасим'юка є особлива поведінка з "чужим текстом", що служить тому ж центруванню навколо ідеї "карпатського тексту". Серед текстів, якими окреслюється "карпатський текст", є насамперед коло "своїх" ("Руська трійця", Іван Франко, Марко Черемшина, Василь Стефаник, Тарас Мельничук, Ігор Римарук та інші). Найперше тут треба сказати про міфо-ритуальне значення такого окреслення. Багаторівневий розвиток опозиції "своє" / "чуже" стає одним із засобів ритуалізації "карпатського тексту": на відміну від "своїх", які утверджують та розпросторюють карпатський "міфосвіт", "чужими" постають вороги – ті, що загрожують "карпатськості" (українськості). Ще одним яскравим прикладом "центрування" "карпатського тексту" як "загальноукраїнського" є те, що в інтертекстуальному плані ключова роль надається Тарасові Шевченку – творцеві національного історіософського міфу, куди Герасим'юк послідовно вписує "карпатські" елементи. Вірші Шевченка стають онтологічним маркером українського простору, тому творчість Герасим'юка наповнена прозорими алюзіями на поезію Кобзаря, а Шевченків життєтекст стає частиною автобіографічного міфу поета. Не менш важливими у цьому сенсі є алюзії на українське поетичне кіно, насамперед, "Тіні забутих предків" (з цим фільмом про Карпати пов'язаний антирадянський рух в особах Дзюби, Чорновола і Стуса, а також геній Миколайчука).

Основою семіосфери "карпатського тексту" стають його концепти. Прикметно, що деталі біографії Герасим'юка, історія близьких йому місць, друзів і текстів часто сфокусовуються у концепти. Наприклад, "серпень за старим стилем" стає точкою зіткнення трьох базових для автора подій "карпатського тексту": народження самого поета, загибель "короля Карпат" Олекси Довбуша, кончина Івана Миколайчука. "Карпатський текст" Василя Герасим'юка, конкретизований через реальні назви, імена, документи, факти, історичні події, – потребує зв'язкових ланок, які дозволяють осягнути цю потужну архітекτονіку. Таким "містком" є, наприклад, базовий концепт "земля" – він визначає ту землю, що означається не географічними, а метафізичними межами. Зі втратою своїх культурно-етичних основ поетова "земля" зникає, переноситься ним в "повітря" (де, власне, перебуває і Поет). Це вказує на початок нової "космогонії": світ, як завжди, має початися зі "слова". Концепт "земля" у Герасим'юка корелює з концептом "слово". Оновлення й утвердження "землі" станеться через онтологізацію "слова", видобутого з її глибин, зі "склепу" історії (саме цього потребувало національне концептотворення 80-х – проблема, зрештою, не вирішена досі). Концептуального осмислення зазнають символи стихії; мотиви Музики, Слова, Танцю; провідна тема "гуцулів" і "Молодої"; художня техніка "кахель" та "сухої різьби", а також окремі топоніми.

Текстуальний аналіз доводить, що мотиви "Космача" й "Києва" у творах Герасим'юка взаємопов'язані, ці локуси постають певними центрами символічного смислоутворення. Так, Космач (а з ним і рідне поетове село Прокурава, присілок Космача) з горою Грегит – це символічний центр "карпатського світу". У Космачі

відбувалися найголовніші бої опришків і упівців (з чим безпосередньо пов'язана історія роду поета); так само в одній з книжок Василя Герасим'юка "Космацький узір", а також у низці інших творів постійно варіюється мотив цього "узору", "втаного" в тіло землі, в душі та в слова й діла людей. Гора Грегит постає як сакральний локус і найвища аксіологічна точка космосистеми; тут відбуваються ритуальні дії, тут людина безпосередньо зустрічається із трансцендентним. Кажучи, що "Космач іноді видається мені / Древнішим від Києва...", поет вибудовує таку лінію "історіософського міфу", де Карпати постають своєрідною прасовною загальноукраїнської міфології і концептосфери. Контакт Космача і Києва відбувається в поезії Герасим'юка на рівні націєтворення, вибудовування спільної географії, історії, міфології, тобто "національного історіософського міфу" (до того ж, Карпати завжди мали зв'язок із княжим Галичем, спадкоємцем Києва, про що поет теж каже). Символічні наскрізні мотиви "Князя" та "Княгині", симетрія образів Святослава Хороброго та "сотенного Святослава", постійна взаємодія "західного" та "східного" векторів українського часопростору (Батурич – Космач – Київ) – виводять "карпатський текст" на загальноукраїнські обшири. Простіше кажучи, Космач (гора Грегит) для Герасим'юка є вертикаллю космосистеми, а Київ (річка Дніпро) – горизонталлю.

Так само історія роду Герасим'юка стає віддзеркаленням історії України. Історична вісь "карпатського тексту" будується на одночасному поєднанні "реальних" історичних подій з легендами та міфами; з іншого боку, Герасим'юк вибирає зі світової історії тільки ті події, які стосуються історії його роду та його землі; схематизує їх та контамінує; частково заміщує історією роду світову й біблійну історію. "Карпатський текст" Василя Герасим'юка стає підґрунтям для постання нового націєтворчого історіософського міфу і засобом формування української ідентичності.

Унікальність Герасим'юкового "карпатського тексту" полягає у відкритості його багат шарової динамічної структури (на відміну від "замкненої" структури міфу). Водночас онтологія, аксіологія, телеологія цього тексту засвідчують його художню цілісність та органічність. Це зумовлено насамперед тим, що поет сам є носієм карпатського етосу, втіленням "гуцульського стилю" буття. Водночас, він наділений здатністю фокусувати різні культурно-історичні, фольклорно-етнографічні "образки" цього краю, об'єднуючи та перетворюючи їх у своєму "карпатському тексті". Карпати стають для поета глибинною "Книгою", яку він постійно дешифрує та дописує, зчитуючи минуле з довкілля – з букових лісів, де вішали повстанців, з покинутих гражд, зі стаєнь, де замордовано "найкращих". Разом з тим, поет розмикає свій "текст" у майбутнє, стає перетворювачем слова і діла цієї землі.

Загадкова багатозначність "карпатського тексту" Герасим'юка та зумисні смислові лакуни зумовлюють його притягальну силу: в українській літературі спостерігаємо актуалізацію мотивів автентичності / неавтентичності карпатських реалій та гуцульської ідентичності. Серед перспектив подальшого дослідження – осмислення творчості Василя Герасим'юка в світовому контексті, а також новітні

репрезентації "карпатського тексту" інших авторів, спричинені творчістю Василя Герасим'юка.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Лаюк М. "Земля" як базовий концепт "карпатського тексту" Василя Герасим'юка. *Філологічний дискурс*. Хмельницький, 2016. Вип. 4. С. 87–98.
2. Лаюк М. Людина – природа – побут: взаємодія художніх структур у «карпатському тексті» В. Герасим'юка. *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки (Літературознавство)*. К.: НаУКМА, 2013. Т. 195. С. 40–47.
3. Лаюк М. Модель історії в «карпатському тексті» В. Герасим'юка: історія роду як вісь світоустрою. *Магістеріум. Літературознавчі студії*. К.: НаУКМА, 2017. Вип. 69. С. 24–28.

Публікації в міжнародних фахових виданнях і наукових фахових виданнях, що індексуються в міжнародних наукометричних базах

4. Лаюк М. Локуси символічного смислоутворення у творчості Василя Герасим'юка. *Spheres of Culture*. Lublin, 2016. Vol. XV. P. 267–274.
5. Laiuk M. The Insurgent Struggle Against the Soviet Occupiers in Vasyl Herasymiuk's Poetry. *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*. Kyiv: National University of Kyiv-Mohyla Academy, 2017. No 4. P. 123–138.

Додаткові публікації

6. Лаюк М. Назви свійських тварин у гуцульській зоетнофразеології. *Україністика: нові імена в науці*. Горлівка: Донбаський державний педагогічний університет, 2009. С. 158–160.
7. Лаюк М. Гуцульські зооморфні етнофразеологізми. *Перевал. Літературно-художній і громадсько-політичний журнал*. Івано-Франківськ, 2010. № 1. С. 120–129.
8. Лаюк М. Поетика цілісності поетичної книжки «Поет у повітрі» Василя Герасим'юка. (Ритуально-міфологічні структури у віршах «Крук», «Сова», «Змія» і «Пес»). *Буковинський журнал*. Чернівці, 2011. № 4. С. 173–179.
9. Лаюк М. Смерть у музиці. *Соты*. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. № 1. С. 19–27.
10. Лаюк М. Художні концепти Тараса Мельничука. *TERTIUM NON DATUR (Проблема культурної ідентичності в літературно-філософському дискурсі XIX–XXI ст.)*. Збірник наукових студій. К.: НаУКМА, 2014. С. 220–257.
11. Лаюк М. Земля і повітря Василя Герасим'юка. *Герасим'юк В. ANNO АФІНИ*. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2016. С. 299–313.
12. Лаюк М. Боротьба повстанців проти радянських окупантів у Карпатах у творчості Василя Герасим'юка. *Література та ідеологія. Колективна монографія*. К.: НаУКМА, 2017. С.450–460.

АНОТАЦІЯ

Лаюк М. М. "Карпатський текст" у творчості Василя Герасим'юка. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література. – Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. – Київ, 2018.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню "карпатського тексту" у творчості Василя Герасим'юка, доведенню його цілісності, визначенню контекстів розуміння, зв'язків з культурною традицією та міри самобутності цієї поезії. Розкрито онтологічні, аксіологічні, телеологічні аспекти "карпатського тексту" Василя Герасим'юка, висвітлено його передісторію та етапи формування. Проаналізовано структуру, семантику та символіку цього тексту. Визначено особливості часопросторової організації, характер взаємодії образних структур, ритуально-міфологічні ознаки та інтертекстуальні реляції. Здійснено концептуальний аналіз поезії Герасим'юка в контексті дослідження семіосфери "карпатського тексту" автора.

Ключові слова: "карпатський текст", Василь Герасим'юк, "вісімдесятники", структура, семантика, символіка, концепт.

АННОТАЦИЯ

Лаюк М. М. "Карпатский текст" в творчестве Василя Герасимьюка. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.01 – украинская литература. – Институт литературы им. Т. Г. Шевченко НАН Украины. – Киев, 2018.

Диссертация посвящена комплексному исследованию "карпатского текста" в творчестве Василя Герасимьюка – его структуры, семантики и символики, контекстов понимания и связей с культурной традицией. Проанализированы онтологический, аксиологический, телеологический аспекты "карпатского текста" Василя Герасимьюка, определены его предыстория и этапы формирования. Выявлены особенности пространственно-временной организации, характер взаимодействия образных структур, ритуально-мифологические интенции текста и интертекстуальные реляции. Осуществлен концептуальный анализ поэзии Герасимьюка в контексте семиосферы "карпатского текста" автора. Отмечен и проанализирован процесс взаимодействия "карпатского текста" с "киевским текстом", контаминации ключевых мифологем, вследствие чего "карпатский текст" обретает всеукраинское смысловое наполнение.

Ключевые слова: "карпатский текст", Василь Герасимьюк, "восьмидесятники", структура, семантика, символика, концепт.

ABSTRACT

Laiuk M. M. The “Carpathian Text” in the Works of Vasyl Herasymiuk. – The manuscript.

Thesis for the degree of candidate of Philological Sciences with a specialization 10.01.01 – Ukrainian literature. – Taras Shevchenko Institute of Literature, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2018.

This dissertation research is the first attempt to make a systematic and complex analysis of the “Carpathian text” of Vasyl Herasymiuk in the Ukrainian literary studies.

The work outlines a terminological field of text, criteria for determining the base categories, directions for its interpretation, and analysis of the “text”; the semiotics of the “local text” and the history of the “Carpathian text” formation and investigation were analyzed. The dissertation ascertains that “Carpathian text” of Vasyl Heraymiuk, as well as any other text in its hermeneutical interpretation, is an “understanding-oriented reality”. This movable system with the out-system categories is presented as a range of signs structures which form a holistic unity.

The main focus in the dissertation is allocated to the research of the semiosphere of the text; to the determination of means of semiotic space formation as a text reality, the interpretational field of which is enriched by the reader. It was found out that Vasyl Herasymiuk’s “Carpathian text” expresses his aesthetic and ethical attitudes as a peculiar “appeal to humankind”. Therefore, there occurs a change of the traditional “local” characteristics, as “loci of the symbolic senses creation” and “loci of the symbolic senses destruction” appear; the Carpathians become a new Axis Mundi – vertical line of the renewed mythological space, while the mythological river Dnipro appears to be “horizontal”. The work observes how “Carpathian text” of Vasyl Herasymiuk acquires all-Ukrainian significance.

Since mythology is a basic characteristic of V. Herasymiuk’s artistic mentality, it was discovered that “initiation by the myth” provided by the “Carpathian text” allows the determination of the time and space characteristics, invariant mythological and symbolic structures, and revealing text’s ritual intention with the analysis of its ritualization means. It was revealed that the history of land, state and world is reflected in family history; “poetic geography” which determines the hierarchical structuring of the space; detailing and cataloging of cultural phenomena, household items, situations and types; and “philosophy of name” – are the main research aspects of the structural, semantic and symbolic spaces of Vasyl Herasymiuk’s “Carpathian text”.

The reflection on the connections between the human and nature plays a significant role in the organization of the artistic structure of “Carpathian text.” In order to find the main aspects of these relations, it is necessary to discover the ways in which Herasymiuk shows the household aspects of the Carpathian man’s life; it is also related to habits and mentality features of the locals, their language, and household items. Therefore, through the determination of the space and the members of the opposition “own” // “alien,” and by the use of different means of ritualization, the ritual and mythological structuring of the “Carpathian text” occurs, and its teleology comes out: firstly, the “words” which disappear in time are becoming infinite; secondly, Herasymiuk attracts “magical assistants,” including his own books (“There Was a Land” – “there is a poet”); thirdly, “an aesthetic

and ethical appeal to humankind” (I. Dziuba). The determination of the intertextual relation is the next stage of the investigation.

The poetics of Vasyl Herasymyuk is distinguished by the frequent implications of motives, paraphrases, and direct or hidden quotations from other authors’ works. The intertext of Herasymyuk is a wide palette of Ukrainian and worldwide authors of different times, folklore, an appeal to his own works, and other kinds of art. All this organically intertwined in his “Carpathian text”.

The conceptual analysis of Herasymyuk’s poetry in the context of the poet’s “Carpathian text” semiosphere was conducted. It was defined that the basic artistic concepts of Vasyl Herasymyuk comprehend all his cultural experience and present author’s original vision of the world, becoming the ground of the “Carpathian text’s” sphere of concepts. Therefore, such key concepts were defined and analyzed: “land”, “air”, “water”, “fire”, “poet”, “word”, “music”, “Bride”, “gutzuly”, “dance”, “tiles”, “dry carving” and “August in the old style”.

Since these concepts generate the process of sense creation, they define not only the conceptual sphere of the poet’s work (and “Carpathian text”) but also its connection with the national sphere of concepts (actually, the national sphere of concepts arises as the sum of the “local” spheres of concepts). Therefore, the dissertation is dedicated to the investigation of the way in which the “Carpathian text” appeals intertextually to the generally “Ukrainian,” and becomes a ground to the nation-building historiosophical myth of creation, as well as the mean for Ukrainian identity formation.

The dissertation proves integrity, defines the context of understanding, the links with the cultural tradition, and the measure of “Carpathian text’s” originality in the works of Vasyl Herasymyuk.

Keywords: “Carpathian text”, Vasyl Herasymyuk, “visimdesiatnyky”, structure, semantics, symbolics, concept.